

Michal Pavlásek. Z Moravy až do Velikého Srediště. Etnografické podobenství o zapomenuté náboženské komunitě. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury; [Praha]: Etnologický ústav AV ČR, v. v. i., 2020. 239 s. ISBN 978-80-7325-501-5

Po viacerých čiastkových publikačných výstupoch sprístupnil Michal Pavlásek aj súhrnný obraz o moravských vystáhalcoch, ktorí sa v polovici 19. storočia usadili v srbskej Vojvodine v obci Veliko Središte. Sprostredkováva neznámy, avšak pozoruhodný príbeh niekdajších kolonistov, ktorých do priestoru podunajsko-panónskej nížiny pritiahla vidina žičlivejšieho živobytia. Publikácia *Z Moravy až do Velikého Srediště* je odborne a čitateľsky príťažlivá aj tým, ako sa autor tohto vystáhaloveckého príbehu zmocňoval a ako svoj bádateľský počin vyrozprával.

Napriek tomu, že Michal Pavlásek sa touto publikáciou upriamil na jednu z klasických tém českých sociálnych vedcov, je to výnimočná a inovatívna kniha, ktorou sa zriekol uzuálnej metodológie výskumu zahraničných Čechov. Hoci komunita vo Velikom Središti bola jeho prvou vážnejšou sondou do problematiky českého vystáhalovectva, príbeh Središťanov prezentoval na osnove nových konceptov migračných a minoritných štúdií. Podstata Pavláskovho metodologického vzopretia spočívala v tom, že odmietol dlhodobou zaužívané koncepty pripisovania etnickej a národnokultúrnej identity krajanským zoskupeniam.

Namiesto toho vykročil na cestu skúmania sebapoznávacích a sebaidentifikačných princípov takýchto spoločenstiev.

V prípade moravských kolonistov vo Velikom Središti neprehliadnutelnou stránkou ich skupinovej identity bola z moravských rodných krajov zdedená a aj v novej domovine uchovávaná zbožnosť v duchu protestantsko-reformovanej a českobratrskej tradície. Atribútom identifikácie aj u príslušníkov tejto komunity bol český jazyk, spájaný s ich pôvodom. Avšak interpretovaný bol aj ako komponent kontinuity českej reformácie a religiozity. Michal Pavlásek na základe aktérskych výpovedí svojich respondentov usúdil, že český jazyk u Središťanov plnil primárne náboženskú funkciu. „*Užívání českého jazyka Središťany bychom tedy neměli chápat v rovině národní – jeho aktivní znalost byla důsledkem projevu náboženské víry, ne manifestací etnicity nebo národního uvědomění*“ (s. 173). Z toho mu vyplynulo konceptuálne rozhodnutie, že moravských kolonistov vo Velikom Središti nebude skúmať a interpretovať ako národnostnú, ale ako náboženskú sociálnu jednotku.

Pre takýto prístup sa Michal Pavlásek rozhodol na základe zistenia, že ním skúmaní kolonisti prišli z čes-

kých končín do Velikého Središta ako etnicky indiferentná skupina, ktorej príslušníci pocitovali hlavne svoju dovtedajšiu zemskú, čiže moravskú, ako aj svoju náboženskú, čiže evanjelicko-reformovanú identitu. Títo Središťania „*sami sebe označovali etnonymem Moravci, kterým se vymezovali vůči etnicky pojímanému češtví*“. Avšak hoci sa dôsledne deklarovali – „*My jsme Moravani ... když bylo úředně potřeba, to jsme byli Češi, ale tak jsme byli i Moravci ... od Klobúk došli naši staří sem do tych rovin*“ (s. 173). V týchto súvislostiach Michal Pavlásek poznamenal, že našiel písomnosť spred roku 1918, z ktorej „*zračí se identifikace s moravanstvom, a to hned ve dvojí rovině, přímou deklarací – co jsem za Moravca – a použitými nářečnými výrazy ... základ jazyka Središťanů totiž tvoří dialekty středomoravské s příměsí nářečí moravsko-slováckých*“ (s. 174 – 175).

Obsahovým ťažiskom publikácie Z Moravy až do Velikého Srediště je širokospektrálny obraz cirkevného zboru o jeho ustanovení, biografii, organizačnej štruktúre, personálnom obsadení pastorem, mnohočlennou radou presbyterov a ďalších funkcionárov, o sociokultúrnom a vieroučnom usposobení, náboženských obradoch a slávnostiach, sociálnych normách, ich kontrole a sankciách, ako aj o vzdelávacích, spoločenských a hospodárskych aktivitách zboru, o pravidlách skupinovej endogamie, nábožensky zmiešaných manželstvách a o vymedzovaní sa voči tým druhým v multikonfesionálnom a multietnickom Velikom Središti

a jeho okolí. Je teda zrejme, že hlavnou kolektívnou starostou moravských kolonistov vo Velikom Središti bolo usporiadať sa ako cirkevné a náboženské spoločenstvo. A zároveň aj ako sídelná a sociokultúrna pospolitost'. Práve takýto komplexný zástoj reformovaného zboru vo Velikom Središti motivoval Michala Pavláška pojednať o týchto kolonistoch ako o náboženskej komunite. A to z toho dôvodu, že reformovaný zbor vo Velikom Središti mal v rukách kompletný život človeka. Dôležitá bola nielen príslušnosť k tomuto zboru, ale aj sila jeho duchovnej a kultúrnej tradície. Práve z tejto tradície vyžarovalo, že reformovaný zbor vtlačil jedinečný ráz mentalite, spôsobu života, kultúre a, pravdaže, aj identite moravských Središťanov.

Publikácia Z Moravy až do Velikého Srediště je výsledkom dlhodobého, priam stacionárneho výskumu. V lokalite Veliko Središte autor opakovanými návratovými dvojtýždňovými pobytmi v rokoch 2007 – 2015 strávil úctyhodných osem mesiacov. V teréne zhromažďovaný empirický materiál súbežne doplňoval aj archívnym výskumom vo viacerých krajinách.

Tak, ako to Michal Pavlásek pri viacerých príležitostiach dal o sebe vedieť, že je stúpencom metodiky kvalitatívneho výskumu, nesprenveril sa jej ani vo Velikom Središti. Aj tu, v bezprostrednom osobnom kontakte, zúčastneným pozorovaním a riadenými rozhovormi so šiestimi desiatkami potomkov središťanských kolonistov, kompletizoval

svedectvá či príbehy o ich pôvode, o ich zakoreňovaní, ako aj o viac ako storočnom duchovnom a každodennom spôsobe života v novej domovine. Spomienky pamätníkov v ich súhrne nesprostredkovávali iba individuálne príbehy vytypovaných respondentov. Boli to zároveň aj svedectvá, v ktorých sa zrkadlila kolektívna pamäť a skupinové osudy celej komunity. Vďaka metodike kvalitatívneho výskumu mohol Michal Pavlásek koncipovať svoju monografiu ako dôvernú a presvedčivú sebaobraz moravských reformovaných Središťanov. Osobitne treba oceniť, že skupinovú svojbytnosť Središťanov predstavil vybrúse-

ným odborným metajazykom, ktorý umocnil aj jemným esejistickým odtieňom.

Čo povedať na záver? Do bádateľského odvetvia českého vysta-hovalectva a zahraničných Čechov sa začlenila aj monografia Michala Pavlásk a Z Moravy až do Velikého Srediště. Je to originálne, heuristicky a metodologicky náročne koncipované dielo. Zaslúži si pozornosť nielen pre inovatívne bádateľské prínosy k prehĺbeniu migračných a minoritných štúdií, ale aj pre kritické zhodnotenie národopisnej produkcie o zahraničných Čechoch, interpretovaných z pozície metodologického nacionalizmu.

Ján Botík (Bratislava)

Judita Kučerová a kolektiv. Lidová píseň v hudební výchově na základních a středních školách v České republice. Brno: Masarykova univerzita, 2019. 168 s. ISBN 978-80-210-9535-9

Na katedře hudební výchovy Masarykovy univerzity v Brně se uskutečnil zajímavý studentský projekt o lidové písni jako hodnotě kulturního dědictví a předmětu hudební výchovy v aktuálních podmínkách, a to z pohledu českých učitelů. Vznikl v rámci tzv. Specifického vysokoškolského výzkumu z podnětu etnomuzikoložky, pianistky a docentky hudební pedagogiky Judity Kučerové, která rozvíjí výsledky své systematic-

ké práce s námětem lidové písně v edukaci hudby na českém i mezinárodním poli a které se podílela na řešení projektu *Musik kreativ+*, realizovaném v programu Evropské unie Erasmus+ v letech 2014–2017 (jeho česká část měla název Rozvoj kreativity prostřednictvím tradiční české lidové hudby).

Cílem nového projektu je poznání současného trendu v uplatňování lidové hudby ve výuce žáků základních a částečně středních škol,